

بخش اوّل

کلیّات

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

مقدمه

بدون شک سال‌های نوجوانی یکی از مهم‌ترین و حساس‌ترین دوران زندگی آدمی به شمار می‌آید. در این دوران، شخصیت پایه‌ریزی شده‌ی دوران کودکی بهتر و عیان‌تر شکل می‌گیرد و بروز می‌کند. امروزه به اثبات رسیده است که نوجوان علاوه بر مراقبت‌های ویژه‌ی جسمانی به پرورش عاطفی، روانی، اجتماعی، اخلاقی و... به عنوان عوامل پایه‌ای و اساسی نیازمند است و به کمک، راهنمایی و هدایت علمی، آگاهانه و مؤثر احتیاج دارد.

با نزدیک شدن به سن بلوغ، نوجوان به مسائل دینی و شناخت عمیق تر آن علاقه‌ی بیش‌تری از خود نشان می‌دهد.

بررسی شکل‌گیری مفاهیم دینی و چگونگی فهم و درک آن‌ها در نوجوانان بدون در نظر گرفتن تأثیر آموزش بسیار مشکل است؛ به عبارت دیگر، با آن که خداجویی، در نظر علمای دین مقوله‌ای فطری است با وجود این، همه به تأثیر چشمگیر انواع آموزش اذعان دارند و براین باورند که میزان اعتقادات دینی و ثبات و قوام آن در بزرگسالی به میزان کارآمدی آموزش‌های دینی در دوران کودکی و نوجوانی برای شکوفایی فطرت بستگی دارد؛ بنابراین، انتظار می‌رود با تربیت دینی در مدارس، نوجوانان جامعه‌ی اسلامی ما از باورهای دینی و مذهبی راسخ‌تر و استوارتری برخوردار شوند و برای انجام دستورات دینی و مذهبی، تقلید و پای بندی بیش‌تری نشان دهند.

لازم به ذکر است که تربیت دینی در دانش‌آموزان با نیازهای ویژه از اهمیت به سزایی برخوردار است؛ زیرا این دانش‌آموزان علاوه بر این که در تشخیص خوب و بد ضعیف‌اند و نمی‌دانند چه رفتاری خوب و چه رفتاری بد است، در تشخیص موقعیت‌های مطلوب نیز ضعف دارند؛ بدین معنا که آنان نمی‌دانند در کدام شرایط یا موقعیت خاص رفتار مناسب و مطلوب آموخته شده را نشان دهند.

بنابراین، اولیا و مربیان مسئول و آگاه می‌بایست از هر فرصتی برای تربیت دینی این دانش‌آموزان استفاده کنند؛ البته باید در نظر داشت که تربیت دینی مطابق فهم و استعداد آنان باشد و از گفتن مطالب سنگین و خسته‌کننده جداً اجتناب کرد؛ زیرا ارائه‌ی مطالب دشوار و غیرقابل فهم، نه تنها سودی ندارد بلکه برای او ملال آور نیز خواهد بود.

درسال‌های اخیر، توجه به نیازهای نو در عرصه‌ی آموزش دین، رویکردهای جدید در امر آموزش، لزوم بهره‌گیری از روش‌های نوین در تعلیم و تربیت دینی و به کارگیری تربیت دینی به منظور

شکل‌گیری رفتارهای دینی و تقویت اعتقادات و احساس دینی از طریق شناخت دین و تفکر در آن و...، که همه برگرفته از نظرها و پیشنهادهای معلمان مجرب، صاحب نظران و کارشناسان تعلیم و تربیت است، متخصصان تعلیم و تربیت را برآن داشته تا با برنامه ریزی دقیق، دست به کار تهیه برنامه‌ای نوین برای تعلیم و تربیت دینی شوند.

ضرورت و اهمیت (فلسفه‌ی وجودی تعلیم و تربیت دینی)

پس از خانواده، مدرسه از عوامل مؤثر در تربیت و ساختن معیارها و ارزش‌های ذهنی، تفکر و راه و روش زیستن در جامعه به شمار می‌رود. رشد و گسترش وجدان اخلاقی و توجه به معیارهای ارزشی در رابطه با خود، خدا، مردم و طبیعت از هدف‌های اساسی تعلیم و تربیت است. اگر مدرسه نتواند به وظایف تربیتی و پرورشی خود عمل کند، باعث کجروی و انحراف نوجوانان خواهد شد.

کاراساسی مدرسه در تربیت دینی کمک به افراد برای تشخیص خوب و بد و ایجاد عادت‌های صحیح اخلاقی آن‌هاست. مدرسه باید به نوجوانان کمک کند تا اعمال و رفتار خود را کنترل کنند و به تدریج عقل، منطق و ارزش‌ها را بر اعمال خویش حاکم سازند.

بنابراین، آموزش و پرورش در این مورد وظیفه‌ای ویژه دارد و تربیت دینی باید مبنای مجموعه برنامه‌های درسی و فعالیت‌های فرهنگی و تربیتی قرارگیرد. علاوه بر این که رویکرد عام آموزشی در آموزش و پرورش باید رویکرد تربیت دینی باشد، درس تعلیم و تربیت دینی وظیفه دارد که نگرش مثبت به مفاهیم و آموزه‌های دینی و نیز علاقه و محبت نسبت به این مسائل را در دانش‌آموز ایجاد کند.

رویکرد حاکم بر برنامه‌ی درسی تعلیمات دینی و قرآن

بنابر معارف دینی، هرانسانی با فطرتی پاک به دنیا می‌آید و تنها روشی که می‌تواند انسان را به رستگاری برساند و استعدادهای واقعی‌اش را شکوفا سازد روش سازگار با فطرت و منطبق برآن است. مهم‌ترین ویژگی فطری انسان گرایش به توحید و معرفت الهی است. بدین معنا که هم خود را وابسته به خالق می‌یابد که منبع همه‌ی کمالات است و هم گرایشی به او، که گرایش به سوی همان خوبی‌ها و زیبایی‌هاست.

بنابراین، تعلیم و تربیت دینی زمینه ساز و تسهیل کننده‌ی مسیر شکوفایی استعدادها و گرایش‌های به خیر، زیبایی و کمال است. این برنامه با رویکرد شکوفایی فطرت انسان برنامه‌ی خود را سامان می‌دهد و در اصول، اهداف و روش‌های تعلیمی و تربیتی، رد پای آن را دنبال می‌کند و به موارد زیر توجه دارد.

اصلی‌ترین ویژگی‌های فطری انسان عبارت‌اند از :
 حقیقت‌جویی و خردورزی، گرایش به خیر و فضیلت، زیبای‌گرایی، گرایش به خلافت و ابداع، گرایش به عشق و پرستش که در مورد دانش‌آموزانی با نیازهای ویژه گرایش به خیر و فضیلت، زیبا‌گرایی و گرایش به عشق و پرستش مد نظر است.

اصول حاکم بر برنامه‌ی درسی

- محور قرار گرفتن قرآن کریم و سنت و سیره‌ی معصومان - صلوات الیه علیهم -
- توجه به رویکردهای جدید در تعلیم و تربیت با هدف روز آمدن برنامه
- توجه به توانایی‌ها و محدودیت‌های رشد شناختی دانش‌آموزان با نیازهای ویژه
- توجه به جنبه‌های عاطفی، نگرشی و تأکید بر عمل
- اصالت قائل شدن به کیفیت فرایند یاددهی - یادگیری و استفاده از روش آموزش فعال
- تقویت احساس نیاز به دین به عنوان برنامه‌ی زندگی
- توجه به هنر برای ترسیم چهره‌ی زیبای الگوی‌های دینی
- ارتباط آموزشی با نیازها و علایق دانش‌آموزان و توجه به آن‌ها به عنوان منبع برنامه‌ی

درسی

- بهره‌مندی از دستاوردهای عالمان دین
- توجه به اهداف ویژه‌ی دختران و پسران.

اهداف کلی برنامه‌ی درسی تعلیم و تربیت اسلامی و قرآن در دوره‌ی راهنمایی

تحصیلی پیش‌حرفه‌ای

● حیطه‌ی شناختی

- ۱- آشنایی با صفات مهربانی، دانایی و توانایی خداوند
- ۲- آشنایی با مراحل دعوت و ویژگی‌های اخلاقی پیامبر اسلام (ص)
- ۳- آشنایی با ویژگی‌های اخلاقی برخی از امامان معصوم
- ۴- آشنایی با معنا و مفهوم ساده‌ی معاد و جهان آخرت
- ۵- آشنایی با امور اخلاقی و آداب اسلامی مورد نیاز در زندگی نوجوانان
- ۶- دانستن برخی احکام شرعی مورد نیاز نوجوانان

۷- آشنایی با قواعد روخوانی قرآن کریم و خواندن سوره‌های کوتاه.

● حیطه‌ی عاطفی

- ۱- محبت و علاقه‌مندی نسبت به خداوند منان
- ۲- محبت و احترام نسبت به پیامبران اسلام (ص)
- ۳- محبت و احترام نسبت به ائمه‌ی معصومین و اولیای دین
- ۴- گرایش نسبت به انجام کارهای نیک و دوری از بدی‌ها
- ۵- تمایل به انجام آداب اسلامی و دستورات اخلاقی اسلام
- ۶- تمایل به عمل به احکام شرعی
- ۷- علاقه‌مندی نسبت به تلاوت و فهم قرآن کریم.

● حیطه‌ی مهارتی

- ۱- مهارت در خواندن نماز و اعمال آن
- ۲- مهارت در روخوانی آیات قرآن
- ۳- رعایت آداب دینی

اهداف برنامه‌ی تعلیم و تربیت اسلامی و قرآن در دوری راه‌نمایی تحصیلی پیش‌حرفه‌ای

الف - محیطی شناختی				
سال	اول	دوم	سوم	مفاهیم اساسی
فداشناسی	<p>۱- آشنایی با صفت بخشندگی و مهربانی خدا از طریق آگاهی از نعمت‌های بی‌شمار او</p>	<p>۱- آشنایی با قدرت و توانایی خداوند</p>	<p>۱- آشنایی با صفت دانایی از طریق آگاهی از انسجام موجود در پدیده‌های عینی جهان آفرینش</p>	
پیامبری	<p>۱- آشنایی با مراحل دعوت پیامبر (ص) ۲- آشنایی با سخنی‌ها و مشکلاتی که پیامبر (ص) در راه اعلای اسلام متحمل شده‌اند.</p>	<p>۱- آشنایی با هجرت پیامبر اسلام (ص) از طریق داستان‌های تاریخی ۲- آشنایی با مشکلات و سختی‌هایی که پیامبر (ص) در راه اسلام متحمل شده‌اند ۳- آشنایی با ایثار و فداکاری حضرت علی (ع) ۴- آشنایی با قرآن به عنوان معجزه‌ی پیامبر اسلامی (ص) ۵- آشنایی با نکاتی که هنگام خواندن قرآن باید به آن توجه کرد</p>	<p>۱- آشنایی با وفای به عهد به عنوان یکی از ویژگی‌های اخلاقی و رفتاری پیامبر (ص)</p>	
امامت	<p>۱- آشنایی با مفهوم سخاوت و بخشندگی به عنوان یکی از ویژگی‌های اخلاقی حضرت علی (ع) ۲- آشنایی با مفهوم خوش اخلاقی و گذشت به عنوان یکی از ویژگی‌های اخلاقی امام حسن (ع)</p>	<p>۱- آشنایی با اثر کسب علم و دانش ۲- آشنایی با برخی از ویژگی‌های اخلاقی امام حسین (ع)</p>	<p>۱- آشنایی با امام هشتم امام رضا (ع) و ویژگی‌های رفتاری و اخلاقی ایشان</p>	
معاد (جهان آخرت)	<p>۱- آشنایی با ارتباط بین تلاش بیش‌تر و نتیجه‌ی حاصل از آن</p>	<p>۱- آشنایی با عواقب انجام کارهای نادرست ۲- آشنایی با پیامدهای کارهای خوب</p>	<p>۱- آشنایی با مفهوم معاد به عنوان یکی از اصول دین</p>	

اهداف برنامه‌ی تعلیم و تربیت اسلامی و قرآن در دوره‌ی راهنمایی تحصیلی پیش حرفه‌ای

الف - حیطه‌ی شناختی				
سوم	دوم	اول	سال	مفاهیم اساسی
<p>۱- آشنایی با برخی از مبطلات روزه</p> <p>۲- آشنایی با مفهوم حجاب و شناخت افراد محرم و نامحرم</p>	<p>۱- آشنایی با مفهوم نماز جماعت و برخی از احکام آن</p> <p>۲- آشنایی با ارزش و اهمیت نماز جماعت</p> <p>۳- آشنایی با شرایط لباس نمازگزار</p>	<p>۱- آشنایی با اهمیت نماز</p> <p>۲- آشنایی با نحوه‌ی برخورد مناسب با مهمان از نظر اسلام</p> <p>۳- آشنایی با مهمان دوستی به عنوان یکی از ویژگی‌های اخلاقی امام حسن (ع)</p> <p>۴- آشنایی با مفهوم درستکاری و آثار و نتایج آن</p> <p>۵- آشنایی با شخصیت پیامبر (ص) به عنوان انسان درستکار</p>	<p>۱- آشنایی با نحوه‌ی خواندن همزه با تنوین در کلمات قرآنی</p> <p>۲- آشنایی با نحوه‌ی خواندن همزه با ساکن در کلمات قرآنی</p> <p>۳- آشنایی با مد و نحوه‌ی خواندن آن در کلمات قرآنی</p> <p>۴- آشنایی با خواندن سوره‌ی کوثر</p>	<p>۱- آشنایی با اهمیت و نجس و برخی از مطهرات (از جمله: آب)</p> <p>۲- آشنایی با برخی از مبطلات وضو</p>
<p>۱- آشنایی با نمونه‌هایی از اعمال نیک در ماه رمضان</p> <p>۲- آشنایی با برخی از وظایف یک مسلمان در برابر همسایه‌ها</p> <p>۳- آشنایی با نحوه‌ی رفتار در اماکن مذهبی</p>	<p>۱- آشنایی با اهمیت نماز</p> <p>۲- آشنایی با نحوه‌ی برخورد مناسب با مهمان از نظر اسلام</p> <p>۳- آشنایی با مهمان دوستی به عنوان یکی از ویژگی‌های اخلاقی امام حسن (ع)</p> <p>۴- آشنایی با مفهوم درستکاری و آثار و نتایج آن</p> <p>۵- آشنایی با شخصیت پیامبر (ص) به عنوان انسان درستکار</p>	<p>۱- آشنایی با اهمیت و شیوه‌های نیک به پدر و مادر</p> <p>۲- آشنایی با مفهوم ماننداری و آثار و نتایج آن</p>	<p>۱- آشنایی با اشکال مختلف همزه</p> <p>۲- آشنایی با طرز خواندن همزه با صداهای کوتاه در کلمات</p> <p>۳- آشنایی با طرز خواندن همزه با صداهای بلند در کلمات</p> <p>۴- آشنایی با خواندن سوره‌ی حمد</p>	<p>احکام</p> <p>آداب و اخلاق اسلامی</p> <p>قرآن کریم</p>

اهداف برنامه‌ی تعلیم و تربیت اسلامی و قرآن در دوره‌ی راهمبایی تحصیلی پیش حرفه‌ای

ب - حیطه‌ی عاطفی		ب - حیطه‌ی عاطفی	
سال	اول	دوم	سوم
مفاهیم اساسی			
خداشناسی	<p>۱- احساس تشکر و قدردانی از نعمت‌های خدا</p> <p>۲- توجه به استفاده درست از این نعمت‌ها</p>	<p>۱- احساس نیاز در برابر اراده قادر مطلق</p> <p>۲- اعتقاد به تصادفی نبودن جهان آفرینش</p>	<p>۱- احساس حضور خداوند در همه جا</p> <p>۲- خدا را ناظر و آگاه بر همه چیز دانستن</p>
پیامبری	<p>۱- علاقه به آشنایی پیش‌تر با تاریخ اسلام</p> <p>۲- تمایل و توجه به حفظ دین اسلام از طریق اجرای دستورات آن</p>	<p>۱- علاقه به آشنایی پیش‌تر با تاریخ اسلام</p> <p>۲- تمایل و توجه به حفظ دین اسلام از طریق اجرای دستورات آن</p> <p>۳- علاقه‌مندی به فداکاری و ایثار</p> <p>۴- علاقه‌مندی به خواندن قرآن کریم</p> <p>۵- علاقه‌مندی به رعایت آداب تلاوت قرآن کریم</p>	<p>۱- احساس علاقه نسبت به پیامبر اسلام (ص)</p> <p>۲- توجه به ویژگی‌های اخلاقی و رفتاری پیامبر (ص)</p> <p>۳- علاقه‌مندی به عمل کردن به قول و قرار</p>
امامت	<p>۱- تمایل به آشنایی پیش‌تر با زندگی و اخلاق و رفتار ائمه‌ی معصومین (ع)</p> <p>۲- توجه به صفت سخاوت و بخشندگی و تمایل به الگو گرفتن در این زمینه از حضرت علی (ع)</p> <p>۳- توجه به صفت گذشت و خوش اخلاقی و تمایل به الگو گرفتن در این زمینه از امام حسن (ع)</p> <p>۴- احساس علاقه نسبت به ائمه‌ی اطهار</p>	<p>۱- احساس علاقه و احترام نسبت به امام حسین (ع) و اعمال و رفتار ایشان</p> <p>۲- علاقه‌مندی نسبت به کسب علم و دانش و تشکر از افرادی که به آنان علم و دانش می‌آموزند</p> <p>۳- تمایل به الگو گرفتن از رفتار امام حسین (ع)</p>	<p>۱- احساس علاقه و احترام نسبت به امام رضا (ع) و اعمال و رفتار ایشان</p> <p>۲- اشتیاق برای زیارت مرقد امام رضا (ع)</p>
معاد (جهان آخرت)	<p>۱- تمایل به تلاش و کوشش پیش‌تر در انجام کارهای نیک برای رسیدن به نتیجه‌ی بهتر</p>	<p>۱- توجه به نیکی و بدی اعمال و نتیجه‌ی آن‌ها در جهان آخرت</p> <p>۲- تمایل به انجام کارهای نیک</p> <p>۳- تمایل به گذشت و بخشش</p>	<p>۱- توجه به زندگی دنیوی انسان‌ها در جهان آخرت و بویج و پیهوده نبودن آفرینش</p> <p>۲- تمایل به انجام کارهای نیک</p>

اهداف برنامه‌ی تعلیم و تربیت اسلامی و قرآن در دوری راهمبایی تحصیلی پیش حرفه‌ای

ب- حیطه‌ی عاطفی

سال	اول	دوم	سوم
مفاهیم اساسی	<p>۱- تمایل به دوری جستی از چیزهای ناپاک و نجس</p> <p>۲- توجه به استفاده از آب به عنوان یکی از مطهرات برای رفع ناپاکی‌ها و نجاسات</p> <p>۳- توجه به مواردی که وضو را باطل می‌کند</p>	<p>۱- توجه به شرایط لباس هنگام ادای نماز</p> <p>۲- اشتیاق برای شرکت در مراسم نماز جماعت</p>	<p>۱- توجه به برخی میطلات روزه هنگام روزه گرفتن</p> <p>۲- تمایل به رعایت حجاب و پوشش اسلامی</p>
احکام	<p>۱- احساس قدردانی و تشکر از زحمات پدر و مادر</p> <p>۲- توجه و تمایل به داشتن خصمت نیک امانتداری</p>	<p>۱- اشتیاق برای اقامه‌ی نماز</p> <p>۲- اشتیاق برای پذیرایی و رفتار مناسب با مهمان</p> <p>۳- توجه و تمایل به خصمت نیک درستکاری</p>	<p>۱- احساس علاقه و تمایل به انجام کارهای نیک به خصوص در ماه رمضان</p> <p>۲- احساس علاقه و تمایل به انجام وظایف در قبال همسایه‌ها</p> <p>۳- توجه به قداست اماکن مذهبی و احساس احترام نسبت به این اماکن با رفتارهای مناسب در مکان‌های مذهبی</p>
قرآن کریم	<p>۱- توجه به قواعد قرآنی در کلماتی که همزه دارند (هنگام قرائت آن)</p> <p>۲- تمایل به خواندن قرآن</p> <p>۳- توجه به قداست قرآن کریم به عنوان کتاب آسمانی</p>	<p>۱- توجه به قواعد قرآنی در کلماتی که همزه دارند (هنگام قرائت قرآن)</p> <p>۲- توجه به قواعد قرآنی در کلماتی که دارند (هنگام قرائت قرآن کریم)</p> <p>۳- اشتیاق برای خواندن سوره‌های کوتاه قرآن کریم</p>	<p>۱- تمایل به اشتیاق به قرائت سوره‌های کوتاه قرآن کریم</p>

اهداف برنامه‌ی تعلیم و تربیت اسلامی و قرآن در دوره‌ی راهپیمایی تحصیلی پیش حرفه‌ای

ج- حیطه‌ی مهارتی

						سال
						مفاهیم اساسی
		سوم	دوم	اول		
	۱- دوری جستن از مواردی که روزه را باطل می‌کند ۲- رعایت حجاب و پوشش اسلامی	۱- رعایت احکام مربوط به لباس نمازگزار ۲- شرکت در مراسم نماز جماعت و خواندن صحیح نماز جماعت	۱- دوری جستن از چیزهای ناپاک و نجس ۲- استفاده از آب به عنوان یکی از مطهرات ۳- تجدید وضو در صورت باطل شدن آن	۱- دوری جستن از چیزهای ناپاک و نجس ۲- استفاده از آب به عنوان یکی از مطهرات ۳- تجدید وضو در صورت باطل شدن آن	۱- خواندن صحیح کلمه‌های قرآنی ۲- ادای احترام به قرآن به عنوان کتاب مقدّس	اولی ثانی سوم
	۱- خواندن سوره‌های کوتاه قرآن کریم	۱- خواندن صحیح کلمه‌های قرآنی ۲- خواندن سوره‌های کوتاه قرآن کریم	۱- خواندن صحیح کلمه‌های قرآنی ۲- خواندن سوره‌های کوتاه قرآن کریم	۱- خواندن صحیح کلمه‌های قرآنی ۲- ادای احترام به قرآن به عنوان کتاب مقدّس	۱- خواندن صحیح کلمه‌های قرآنی ۲- ادای احترام به قرآن به عنوان کتاب مقدّس	اولی ثانی سوم

ساختار و ویژگی‌های کتاب تعلیمات دینی و قرآن

- ۱- تعداد دروس براساس سرفصل‌ها و مفاهیم اساسی برنامه‌ی درسی دینی تنظیم شده است؛ این مفاهیم شامل خداشناسی، نبوت، معاد، امامت و رهبری، احکام، عبادات و اخلاق اسلامی است.
- ۲- در آموزش مفاهیم دینی با توجه به زمینه‌های روان شناختی دانش‌آموزان، استفاده از شیوه‌های مختلف ادبیات مانند داستان، شعر، نمایش و... بسیار مؤثر است؛ بنابراین، در تهیه کتاب‌های جدید سعی شده است تا ضمن پرهیز از روش یک سوپیه و دستوری، مطالب درسی در قالب داستان‌های مصور، شعر و... ارائه شود تا به معلم امکان فراهم آوردن زمینه‌ی مشارکت و فعالیت دانش‌آموزان را بدهد.
- ۳- در این کتاب سعی شده است متن دروس ساده و در حد فهم و حوصله‌ی دانش‌آموزان با نیازهای ویژه باشد و از به کارگیری عبارات و جملات طولانی پرهیز و تا حد امکان از کلمات مشکل و نا آشنا کمتر استفاده شود و در صورت به کارگیری، این کلمات معنا شده است.
- ۴- در طراحی و تدوین این کتاب ارتباط افقی و عمودی آن با سایر دروس حفظ شده است. هم‌چنین مفاهیم ارائه شده در ادامه‌ی آموزش‌های دوره‌ی ابتدایی بوده و زمینه‌ای برای آموزش در دوره‌ی متوسطه حرفه‌ای است.
- ۵- اشعار مندرج در کتاب در جهت روان خوانی و ایجاد انبساط خاطر دانش‌آموزان بوده و لزومی به حفظ کردن آن‌ها نیست.
- ۶- در طراحی و تدوین تمرینات، اساس کار بر تنوع و جذابیت آن‌هاست تا فعالیت‌های دانش‌آموزان در این زمینه با توجه به برداشت و خلاقیت‌های فردی باشد و صرفاً به پرسش و پاسخ محدود نشود. این تمرینات در قالب عناوینی مانند «فکر کن و کامل کن»، «حالا برایم بگو»، «اکنون می‌توانی»، «بیش تر بیاموزیم» و... طراحی شده است.
- ۷- منظور از ارائه‌ی قسمت «پیامی از قرآن»، دادن اطلاعات بیش‌تر در زمینه‌ی مفهوم مورد نظر است.
- ۸- برای ایجاد فضای معنوی و ارتباط با خالق هستی از بخش‌هایی با عنوان «باهم دعا کنیم» بهره گرفته شده است.
- ۹- در پایان هر درس، بخشی با عنوان «فعالیت پیشنهادی معلم» در نظر گرفته شده است که معلم می‌تواند با توجه به تفاوت‌های فرهنگی، اجتماعی و جغرافیایی هر نوع فعالیت‌ی را که مناسب می‌داند، طراحی کند.

ویژگی فعالیت‌ها و تمرین‌های کتاب تعلیمات دینی و قرآن

۱- پیامی از قرآن؛ هدف از این فعالیت، تاکید بر توجه قرآن به موضوع هر درس است؛ به طوری که در هر درس، آیه‌ای در ارتباط با موضوع آورده شده است تا توجه دانش‌آموزان به این مسئله که قرآن به عنوان منبع اصلی تعلیمات دینی بوده و تمام آموزه‌های دینی ما نشأت گرفته از قرآن است، جلب شود. در این فعالیت، ابتدا با صدای رسا آیه‌ی مورد نظر را بخوانید یا از قبل می‌توانید این آیه را با صوت زیبا روی نوار ضبط کرده، در کلاس آن را پخش کنید. پس از قرائت آیه، ترجمه‌ی فارسی آن را بخوانید و در مورد معنا و مفهوم آن توضیح دهید.

۲- پاسخ دهید؛ در این تمرین پرسش‌هایی از متن درس مطرح شده است که دانش‌آموزان با توجه به محتوای درس به این پرسش‌ها پاسخ می‌دهند.

۳- فکر کن و کامل کن؛ در این تمرین، دانش‌آموزان از متن درس جمله یا جملات مورد نظر را بازنمایی کرده، با توجه به آن جاهای خالی را با کلمه‌های مورد نظر کامل می‌کنند.

۴- حالا برایم بگو؛ در این تمرین، دانش‌آموزان در مورد موضوع مورد نظر با یکدیگر در کلاس بحث و گفت‌وگو می‌کنند و در پایان، نتایج گفت‌وگوی آن‌ها در قالب یک یا چند جمله جمع‌بندی می‌شود (پاسخ‌ها می‌تواند فردی یا گروهی باشد).

۵- اکنون می‌توانی؛ در این فعالیت، دانش‌آموزان با توجه به نوع فعالیت به صورت انفرادی یا گروهی یک فعالیت عملی را انجام می‌دهند.

۶- اکنون می‌توانی بگویی؛ در این تمرین، دانش‌آموزان به صورت فردی نظر خود را درباره‌ی موضوع مطرح شده بیان می‌کنند.

۷- فعالیت پیشنهادی معلم؛ در این قسمت، دبیران محترم می‌توانند تمرین‌ها و فعالیت‌هایی غیر از تمرین‌های کتاب که در ارتباط با موضوع درس باشد، به دانش‌آموزان پیشنهاد کنند.

۸- سخنی از بزرگان؛ در این فعالیت، احادیثی از پیامبر (ص) و ائمه‌ی معصومین (ع) ارائه شده است که هدف از آن، تاکید بر توجه بزرگان دینی به موضوع مورد نظر است. در این قسمت، ابتدا حدیث را بخوانید و سپس در مورد مضمون آن با دانش‌آموزان صحبت کنید.

۹- بیش‌تر بیاموزیم؛ این تمرین، برای دانش‌آموزانی است که نسبت به سایرین از توانمندی بیش‌تری برخوردارند. با توجه به این که این قسمت پس از چندین درس ارائه شده است، لذا می‌توانید با شناسایی این دانش‌آموزان، از آنان بخواهید تا با راهنمایی بزرگترها این نوع فعالیت‌ها را انجام داده، به کلاس ارائه دهند.

۱۰ - برای خواندن؛ در این قسمت، هدف ارائه‌ی اطلاعات بیش‌تر در مورد موضوع درس به دانش‌آموزان است. ابتدا دانش‌آموزان متن ارائه شده را می‌خوانند و اگر سؤالی در مورد آن داشتند یا اطلاعات بیش‌تری خواستند از دبیر می‌پرسند. دبیران محترم توجه کنند که باید اطلاعات کافی را در زمینه‌ی موضوع مورد نظر داشته باشند تا بتوانند به سؤالات دانش‌آموزان پاسخ دهند.

۱۱- جدول؛ در این تمرین، جداول متفاوتی طراحی شده است که دانش‌آموزان با توجه به دستورالعمل هر جدول آن را کامل می‌کنند.

۱۲- با هم دعا کنیم؛ این فعالیت برای ایجاد فضای معنوی در کلاس برای دانش‌آموزان ارائه شده است. در این قسمت، از دانش‌آموزان بخواهید تا دست‌ها را بالای سر به حالت دعا نگه دارند و دعای مورد نظر را با صدای بلند بخوانند.

۱۳- نمایش فیلم؛ در این قسمت، در صورت امکان، بخش‌هایی از یک فیلم را در ارتباط با موضوع درس در کلاس نمایش داده، توضیحات لازم را روی قسمت‌های مختلف فیلم ارائه دهید. این فعالیت برای دروسی است که داستان‌های تاریخی دارند.

روش‌های یاددهی - یادگیری

آموزش دینی مانند سایر آموزش‌ها نیازمند روش‌های مؤثر و جذابی است که نیل به اهداف دینی را با سرعت و عمق بیش‌تر میسر می‌سازد. در این بخش به برخی از روش‌های مؤثر در آموزش دینی اشاره می‌شود.

۱- روش فعال گروهی: خصوصیت اصلی این روش، استفاده از فعالیت گروهی دانش‌آموزان در مراحل مختلف فرایند یاددهی - یادگیری است. محتوای اصلی این روش، تعامل و تقسیم کار در گروه‌های مختلف کلاسی و کاهش فشار فعالیت‌های معلم است. در جریان کار، دانش‌آموزان ابتدا با مسئله‌ای مبهم روبه‌رو می‌شوند سپس در مقابل این مسئله، عکس‌العمل‌های گوناگونی بروز می‌دهند و در رابطه با چگونگی حل مسئله شروع به اظهار نظر می‌کنند که در نهایت، این روش باعث رسیدن تمامی دانش‌آموزان به اطلاعات مشترک در جهت موضوع اصلی درس می‌شود.

۲- تفکر استقرایی (از جزء به کل): در این روش، معلم با هدایت مرحله به مرحله‌ی دانش‌آموزان خود، آن‌ها را از پایین‌ترین سطح تفکر به بالاترین مرحله هدایت می‌کند. این نوع روش باعث می‌شود دانش‌آموزان اطلاعات گردآوری شده را دسته‌بندی کنند و در مورد خصوصیات مشترک و تفاوت مفاهیم در هر دسته اظهار نظر کنند. البته برای دانش‌آموزان با نیازهای ویژه باید موضوع

به گونه‌ای ملموس انتخاب شود که گردآوری، سازمان‌دهی و طبقه‌بندی مطالب در حد توانایی این دانش‌آموزان باشد.

۳- **کاو شگری (پرسش و پاسخ)**: این روش می‌تواند میان دو دانش‌آموز یا معلم و دانش‌آموزان اتفاق بیفتد. البته سؤالات باید با توجه به دانش قبلی و توانایی‌های ذهنی دانش‌آموزان طرح شود.

۴- **آموزش متقابل**: روشی است برای تمرین مهارت‌های تفکر در زمینه‌ی خواندن و فهمیدن مطلب؛ در این روش، یادگیرندگان به صورت گروهی به آموختن می‌پردازند. کاربرد این روش در دوره‌ی متوسطه‌ی حرفه‌ای بیش از دوره‌ی راهنمایی تحصیلی پیش حرفه‌ای است. انتخاب محتوای مناسب برای استفاده از این روش از نکات مهم کاربرد آن است.

۵- **ایفای نقش**: در این روش، فرد یا گروهی از دانش‌آموزان موضوعی را به صورت نمایش اجرا می‌کنند و معلم در هر مرحله از نمایش گروه‌های کلاسی را به اظهار نظر در رابطه با مطالب و رفتارهای نمایش داده شده ترغیب می‌کند.

۶- **یادگیری تسلط یاب در حد مهارت**: در این روش، چون به فرد فرد دانش‌آموزان فرصت یادگیری مورد نیاز داده می‌شود، اساس کار زمان یادگیری است. از آنجا که در یادگیری تسلط یاب هر دانش‌آموز در زمان متفاوتی به هدف دست خواهد یافت، پس زمان یکسان نیست.

در یادگیری تسلط یاب، اساسی‌ترین مفهوم تسلط است. این تسلط هم به بازده یادگیری و هم به میزان عملکرد ارتباط دارد. معلمان در استفاده از این الگو مرتب باید ارزش‌یابی مرحله‌ای و پایانی را به منظور بی‌بردن به میزان تسلط و مهارت شاگردان انجام دهند.

۷- **داستان‌گویی**: این روش برای بیان سیره‌ی بزرگان استفاده می‌شود. هم چنین برای آموزش غیرمستقیم ارزش‌های اخلاقی مؤثر است.

۸- **طرح الگو و اسوه**: در این روش، از شخصیت‌الگویی انسان‌های مرجع و مورد قبول استفاده می‌شود. رسول خدا (ص) و معصومین بزرگوار بهترین اسوه‌هایی‌اند که هم برترین معیار انسان دیندارند و هم مقبولیت آن‌ها نزد نوجوانان و جوانان بسیار است.

۹- **تمثیلی**: معلم می‌تواند محتوای برخی از اهداف تعلیم و تربیت را در پرتو مثال‌هایی ساده و ملموس برای فراگیرندگان بازگو کند. امثال قرآن در این زمینه می‌تواند الهام بخش معلم در بهره‌گیری صحیح از این روش باشد.

۱۰- **گردش علمی**: با توجه به رهنمود قرآن، بهترین طریق خداشناسی سیر در آفاق و انفس است. با بردن دانش‌آموزان به گردش علمی و دقت در پدیده‌های اطراف، فطرت خداشناسی در آنان

بیدار و تقویت می شود.

۱۱- آموزش مستقیم : در این روش، مسئله‌ی مورد نظر به نحو روشن و واضح مطرح می‌شود تا مخاطب بدون ابهام مسئله را دریابد و درباره‌ی آن تصمیم بگیرد. این روش در مسائل اعتقادی و احکام کاربرد بیش‌تری دارد.

در آموزش قرآن از روش تدریس فعال و کارگروهی استفاده می‌شود. در بخش قرائت قرآن که کسب مهارت عملی اهمیت بیش‌تری دارد، شنیدن قرائت آیات از طریق نوار در صورت امکان و تمرین و تکرار در خواندن آن‌ها به صورت دسته جمعی، نقش اصلی را در فرایند یاددهی - یادگیری ایفا می‌کند (شمرده خوانی و هم خوانی در این بخش بسیار مؤثر است). در بخش قواعد نیز آموزش براساس بیان کلی قواعد انجام شده، جزئیات بیان نمی‌شود.

ارزش‌یابی

ارزش‌یابی به عنوان مهم‌ترین بخش فرایند یادگیری باید با هدف رشد دانش‌آموزان انجام شود. ارزش‌یابی باید منبعی غنی از اطلاعات را هم برای معلم و هم برای شاگردان فراهم کند. این نوع اطلاعات به دانش‌آموزان در انتخاب راه و روش‌های اصلاحی و به معلمان در تعیین روش‌های تدریس کمک می‌کند.

در تعلیم و تربیت دینی، هر یک از حیطه‌های سه‌گانه‌ی یادگیری، اهمیت و ویژگی‌های خاص خود را دارند. اعمال دینی، هنگامی ارزشمندند که بر اساس ایمان و تمایلی درونی و قلبی انجام شود که اساس چنین ایمانی را نیز معرفت و شناخت حقیقی تشکیل می‌دهند.

انواع ارزش‌یابی

۱- ارزش‌یابی مستمر : خصلت عمده‌ی این ارزش‌یابی در پویایی و گستردگی آن است و از معلم انتظار اقداماتی فراتر از آزمون‌های سنتی دارد تا تصویر کلی از تمامیت شخصیت دانش‌آموز ارائه دهد. از نتایج این نوع سنجش و ارزش‌یابی در جهت رشد و ارتقای دانش‌آموز استفاده می‌شود و مهم‌تر از همه این که از هر دانش‌آموز توقع رشد و بالندگی را در حدّ توان خود او دارد. این ارزش‌یابی به معلم اطلاعات مستند و معتبری می‌دهد تا براساس آن اطلاعات بتواند مرحله‌ی بعدی تدریس خود را طراحی کند. این نوع سنجش، برای هر دانش‌آموز، قابلیت رشد و پیشرفت قائل است و برای آموزش هر دانش‌آموز برنامه‌ی خاصی را طراحی می‌کند. در این رویکرد، فرایند ارزش‌یابی با فرایند آموزش

در هم تنیده، جاری و مستمر است. از نتایج به دست آمده، برای مقایسه یا نمره دادن به دانش‌آموزان استفاده نمی‌شود، بلکه تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان را می‌پذیرد و به قابلیت رشد هر یک اعتقاد دارد. در فرایند چنین ارزش‌یابی، دانش‌آموزان نقش اساسی دارند؛ چون آنان اند که در مرکز یادگیری قرار دارند و نقش اصلی را در پرورش یا اصلاح یک آموخته ایفا می‌کنند. هر چه دانش‌آموزان بیش‌تر در فرایند آموزش سهیم شوند، بهتر و بیش‌تر می‌توانند آموخته‌های خود را در ابعاد مختلف گسترش دهند یا بهبود بخشند؛ به عبارتی، شیوه‌ی آموختن را بهتر یاد می‌گیرند.

این نوع ارزش‌یابی می‌تواند به شکل‌های مختلفی انجام شود و براساس اطلاعاتی که از طرق مختلف جمع‌آوری می‌شود، مانند مشاهده‌ی رفتار و عملکرد دانش‌آموز در هنگام فعالیت‌های کلاسی یا ارائه‌ی گزارش یا پاسخ به پرسش‌های کتبی یا شفاهی، مورد ارزش‌یابی قرارگیرند. اما همواره به یاد داشته باشیم که آن چه یک ارزش‌یابی را مستمر، رشد‌دهنده و پویا می‌کند، شیوه‌ی استفاده از نتایج ارزش‌یابی است. ارزش‌یابی مستمر دارای ویژگی‌های زیر است:

- ۱- این ارزش‌یابی جزئی از فرایند یاددهی - یادگیری است.
  - ۲- به فعالیت‌هایی منجر می‌شود که طراحی مراحل بعدی آموزش را امکان‌پذیر می‌سازد.
  - ۳- در تمام موضوعات درسی قابل اجراست.
  - ۴- دانش‌آموزان را در فرایند یادگیری خود سهیم می‌سازد و توان خودارزیابی را در آنان تقویت می‌کند.
  - ۵- معلم را قادر می‌سازد تا به طور منظم دانش‌آموزان را در فعالیت‌های گوناگون زیر نظر بگیرد و عواملی را که مانع پیشرفت آنان است، شناسایی کند.
  - ۶- معلم را در فرایند تجربه‌اندوزی قرار می‌دهد و به او کمک می‌کند تا علایق دانش‌آموزان را شناسایی کند و سطح فعالیت‌ها (سادگی یا دشواری آن‌ها) و مفاهیم را به درستی بسنجد.
  - ۷- معلم را قادر می‌سازد تا از طریق ارزش‌یابی‌های متناوب و یادداشت‌هایی که برمی‌دارد، اطلاعات کافی برای ارزش‌یابی معتبر دانش‌آموزان جمع‌آوری کند.
  - ۸- ارزش‌یابی مستمر، دانش‌آموزان را در فعالیت‌های متفاوتی می‌سنجد که شرایط سنجش آن‌ها یکسان نیست، اما نباید تصور شود این امر اعتبار قضاوت را خدشه‌دار می‌کند. معلم باید در مورد درجه بندی فعالیت‌ها قضاوت نهایی را خود انجام دهد و به تشخیص خود اعتماد کند.
- با توجه به آن چه درباره‌ی ارزش‌یابی مستمر گفتیم، ارتقای آموزش از طریق این سنجش به عوامل اساسی زیر وابسته است:

– بازخورد مؤثر به دانش‌آموزان
– درگیر کردن مؤثر دانش‌آموزان در فرایند یادگیری
– استفاده از نتایج سنجش در طراحی تدریس
– درک و توجه به تأثیر غیرقابل تردیدی که شیوه‌ی سنجش و ارزش‌یابی بر ایجاد علاقه و اعتماد به نفس در دانش‌آموزان دارد.

– توانا کردن دانش‌آموزان در ارزیابی خود و تصمیم‌گیری برای پیشرفت و ارتقا.
بنابراین، ارزش‌یابی مستمر بهترین ارزش‌یابی در این درس است که در دوره‌های تحصیلی پایین‌تر باید فقط این نوع ارزش‌یابی به کار گرفته شود و نیز در دوره‌های بالاتر، در اولویت باشد.
در ارزش‌یابی مستمر باید به موارد زیر توجه کرد:

- ۱– قرائت صحیح آیات قرآن کریم
- ۲– درک معنای آیات
- ۳– پاسخ به سؤالات و فعالیت‌ها
- ۴– مشارکت در فعالیت‌ها، به خصوص کار گروهی
- ۵– تغییر در رفتار قابل مشاهده‌ی دانش‌آموزان (رفتارهایی که انجام می‌دهند، سؤالاتی که می‌پرسند و...)

در دوره‌ی راهنمایی تحصیلی پیش حرفه‌ای در هر سه پایه فعالیت‌ها و تمرین‌های «حالا برایم بگو»، «اکنون می‌توانی»، «اکنون می‌توانی بگویی»، «فعالیت پیشنهادی معلم»، «بیش‌تر بیاموزیم» و «جدول» فقط دارای ارزش‌یابی مستمر است. فعالیت‌های «پاسخ دهید» و «فکر کن و کامل کن»، هم دارای ارزش‌یابی مستمر و هم دارای ارزش‌یابی پایانی است و فعالیت‌های «پیامی از قرآن»، «سخنی از بزرگان»، «برای خواندن»، «نمایش فیلم» و «با هم دعا کنیم» مورد ارزش‌یابی قرار نمی‌گیرد.

۲– ارزش‌یابی پایانی: این ارزش‌یابی – که به ارزش‌یابی مجموعی یا تراکمی نیز مشهور است – در پایان هر دوره‌ی آموزشی انجام می‌شود و معلم با استفاده از آن، آموخته‌های دانش‌آموزان را ارزیابی می‌کند. این ارزش‌یابی معمولاً با هدف نمره دادن، تصمیم‌گیری برای ارتقا به کلاس بالاتر، رتبه‌بندی یا اعطای امتیازات معین انجام می‌گیرد.

تفاوتی که این ارزش‌یابی با ارزش‌یابی مستمر دارد، محدودیت آن است که نمی‌تواند انواع فعالیت‌های آموزشی را تحت پوشش قرار دهد. لذا فرصت توسعه‌ی مهارت‌های مختلف یادگیری در قلمروهای آموزشی را از دانش‌آموز سلب می‌کند. ارزش‌یابی پایانی که معمولاً به شکل آزمون

کتبی و گاهی شفاهی و عملی انجام می‌گیرد، بیش‌تر بر اهداف شناختی، آن‌هم سطوح اولیه‌ی شناخت، متمرکز می‌شود.

نحوه‌ی ارزش‌یابی

در ارزش‌یابی مستمر توانایی دانش‌آموزان و میزان دستیابی آن‌ها به اهداف مورد نظر باید به‌طور پیوسته ارزش‌یابی شود. ارزش‌یابی مستمر فقط در پایان هر درس انجام نمی‌گیرد بلکه در فرایند آن انجام می‌شود؛ به این ترتیب، دانش‌آموزان نسبت به توانایی‌هایی که کسب کرده‌اند، تشویق و برای جبران ضعف‌های خود، راهنمایی می‌شوند.

ارزش‌یابی پایانی مطابق شیوه‌نامه‌ی ارزش‌یابی پیشرفت تحصیلی در پایان هر نیم‌سال یا سال تحصیلی به عمل می‌آید و امتحان آن به‌طور کتبی به صورت باز پاسخ و بسته پاسخ، کامل کردنی و چند گزینه‌ای از مفاهیم اصلی درس به عمل می‌آید.

ارزش‌یابی این درس به دو شکل کتبی و شفاهی انجام می‌شود که ۱۵ نمره‌ی بخش کتبی آن به درس دینی و ۵ نمره‌ی بخش شفاهی آن به درس قرآن اختصاص دارد.

منابع یاددهی – یادگیری

یکی از نکاتی که لازم است در تمامی فعالیت‌ها به آن توجه شود این است که در ابتدا تا حد امکان از کتاب درسی و کتاب معلم در جای خود استفاده شده و از تصاویر و سؤالات مطرح شده برای فهم بهتر و شیرین جلوه دادن مطالب بهره‌ی کافی برده شود. در کنار این‌ها می‌توان از تجهیزات آموزشی دیگر مانند رسانه‌های تصویری، لوحه‌های آموزشی، نرم افزارهای موجود، فیلم‌های مرتبط، روزنامه‌ها و جراید، بعضی از برنامه‌های تلویزیون و تصاویر گوناگونی که به صلاح دید معلم برای تعمیق آموخته‌ها یا آسان کردن آن کمک می‌کند، بهره برداری شود تا صرفاً منابع یادگیری به کتاب‌های درسی محدود نشود. از این طریق نیز، دانش‌آموز هم احساس کند که تمامی وسایل و امکاناتی که در محیط اطراف او وجود دارد می‌تواند منابع یادگیری بوده و در او دید وسیع‌تری از یادگیری مفاهیم مورد نظر ایجاد کند.

فضای یاددهی – یادگیری صرفاً منحصر به کلاس مدرسه نیست بلکه از انواع فضاها مانند محیط پیرامون (طبیعت و دیگر پدیده‌های آفرینش) و فضاها دینی مانند مساجد، حسینیه‌ها و امامزاده‌ها می‌توان به منظور آموزش استفاده کرد.

توصیه‌هایی برای دبیران در مورد نحوه‌ی ارتباط با اولیای دانش‌آموزان

با توجه به اهمیت آموزش‌های دینی و نحوه‌ی ارائه‌ی این آموزش‌ها به دانش‌آموزان با نیازهای ویژه، لازم است همکاران به این مسئله توجه داشته باشند که بسیاری از این آموزش‌ها در بخش‌های مختلف به خصوص در بخش احکام و اخلاق اسلامی نیازمند تکرار و تمرین بسیار است تا دانش‌آموزان به آن میزان از نگرش و مهارت در زمینه‌های مورد نظر برسند.

در این جهت، ارتباط با اولیای دانش‌آموزان جهت ارائه‌ی توصیه‌های لازم در زمینه‌ی نحوه‌ی نظارت بر رفتار و اعمال آن‌ها ضروری به نظر می‌رسد. این ارتباط به صورت‌های مختلف می‌تواند صورت پذیرد، از جمله:

۱- تشکیل جلسات آموزشی برای اولیا جهت ارائه‌ی راهکارها و توصیه‌های لازم آموزشی

۲- ارتباط با اولیا از طریق دفترچه‌های رابط.

توصیه‌هایی که برای والدین در بخش‌های مختلف می‌تواند مفید باشد و همکاران محترم می‌توانند به والدین این توصیه‌ها را ارائه دهند، عبارت‌اند از:

۱- در رابطه با بخش‌های خدانشناسی، پیامبری، معاد و احکام به والدین توصیه کنید تا با مطالعه‌ی کتاب‌های گوناگون درباره‌ی دروس مختلف، با افزایش اطلاعات خود به فرزندانشان توضیحات بیش‌تری ارائه دهند.

۲- در بخش پیامبری و داستان‌های تاریخی، دیدن فیلم‌ها و انیمیشن‌هایی که در این زمینه‌ها ساخته شده است می‌تواند به یادگیری بهتر آن‌ها کمک کند. با توجه به این که فرزندان ما علاقه‌ی زیادی به دیدن فیلم و انیمیشن دارند و زمان و محدودیت امکانات در مدرسه این مجال را به دبیران نمی‌دهد تا از این رسانه‌ها در مدرسه استفاده کنند، لذا در این زمینه والدین می‌توانند با نمایش چنین فیلم‌هایی در منزل، محدودیت‌های مدرسه را جبران کنند.

۳- در رابطه با بخش احکام، اولیا می‌توانند مسائلی را که در کتاب‌های درسی دانش‌آموزان طرح شده از رساله‌ها و کتاب‌های گوناگون دینی مطالعه کنند و برخی موارد را به صورت عملی به فرزندانشان آموزش دهند؛ برای مثال، احکام مربوط به غسل، تیمم و ...، هم چنین آداب نماز جماعت و جمعه از مواردی است که اولیا می‌توانند با شرکت دادن فرزندانشان در این اجتماعات، آنان را با این فرایض دینی آشنا سازند.

۴- در رابطه با بخش اخلاق و آداب اسلامی نیز با نظارت بر رفتار و اعمال فرزندان می‌توان به آموزش‌های آنان جنبه‌ی عملی داد؛ برای مثال، در مورد مفاهیمی مانند دزدی، ربا، رشوه و ... به اولیا

توصیه کنید تا با بیان عاقبت کسانی که دست به چنین اعمالی می‌زنند و با خواندن کتاب‌ها و نمایش فیلم‌ها یا حتی خواندن قسمت‌هایی از حوادث روزنامه‌ها که مربوط به چنین اعمال ناشایستی است، توجه فرزندانشان را به عواقب بد چنین کارهایی جلب کنند.

۵- در مورد دروس قرآنی هم به اولیا توصیه کنید تا فرزندانشان را در یادگیری صحیح قواعد قرآنی کمک کنند و با پی‌گیری مداوم در تکرار و تمرین، به یادگیری بهتر در آنان منجر شوند. در خاتمه، به اولیا متذکر شوید که همکاری صمیمانه‌ی آن‌ها با دبیران می‌تواند کمک بسیار خوبی برای نهادینه کردن آموزه‌ها در فرزندانشان باشد.

صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان

الف - صلاحیت‌های عمومی

منظور از صلاحیت‌های عمومی، مجموعه آگاهی‌ها و مهارت‌های ذهنی است که معلم را در شناخت و تحلیل مسائل و موضوعات مرتبط با تعلیم و تربیت توانا می‌سازد. این صلاحیت‌ها عبارت‌اند از:

۱- شناخت انسان: بدین معنا که بداند انسان موجودی خداجوست، متفکر است، حقیقت طلب است، زیبایی طلب است، کرامت ذاتی دارد، دارای اراده و اختیار و عدالت خواه است و می‌تواند جانشین خدا در روی زمین باشد.

۲- آگاهی از چگونگی مراحل رشد اخلاقی کودک از نظر اسلام: همان گونه که در روایات مختلف آمده مراحل رشد کودک تا ۲۱ سالگی به سه مرحله تقسیم می‌شود. امام صادق - علیه السلام - فرمود: «به فرزندت هفت سال آزادی بده تا بازی کند، هفت سال هم او را با اخلاق و آداب نیک تربیت کن. هفت سال هم او را ملازم و همراه خود قرار بده. پس اگر فرد صالحی شد، به هدف خود رسیده‌ای؛ و الا او را به حال خود واگذار.»

البته در مورد دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی که در مراحل رشد تأخیر دارند، این تقسیم‌بندی با تغییراتی همراه است؛ بنابراین، آگاهی از نیازها و علایق فراگیرنده یکی از مهم‌ترین مسائل در این زمینه است؛ یعنی، بداند مخاطب او در ابعاد مختلف رشد (عقلی، اجتماعی، جسمانی، عاطفی و اخلاقی) دارای چه ویژگی‌هایی است تا فعالیت‌های خود را براساس آن شکل دهد.

۳- هدایت و کنترل یادگیری: هدایت یادگیری توسط معلم به معنای آن است که او

۱- اسلام و تعلیم و تربیت، ابراهیم امینی، انتشارات انجمن اولیا و مربیان ص ۲۲.

فعالیت‌های شاگرد را به نحوی جهت می‌دهد که از توانایی‌های وی به خوبی استفاده شده، زمینه‌ی رشد او توسط خویشتن فراهم شود.

۴- توانایی در طراحی درس : معلم کسی است که طرح درس را می‌سازد. فعالانه تعیین می‌کند چه چیزی باید در برنامه‌ی درسی کلاسش بگنجد و می‌داند به رغم محدودیت‌ها، مقررات، زبان و محیط، چگونه با برنامه برخورد کند.

۵- توانایی در غنی‌سازی محتوای یادگیری : کتاب، ماده‌ی اولیه‌ی کار معلم است. معلم باید محتوای این کتاب را با تدبیر خود هم‌چون پارچه‌ای برش دهد و آن را متناسب با قامت دانش‌آموز، به هئیت لباسی مناسب درآورد.

معلم آگاه، برای ایجاد فضایی که بتواند شاگردان را در آن فضا به صورت اعضای جامعه‌ای منسجم برای یادگیری شکل دهد و قالب‌ریزی کند، ویژگی‌هایی را از خود بروز می‌دهد که فعالیت او را به عنوان سرمشق و عاملی تعیین‌کننده در ایجاد روحیه‌ی اجتماعی در دانش‌آموزان، اثر بخش سازد. ویژگی‌هایی چون حالت شاد، رفتار دوستانه، بلوغ عاطفی، صداقت، صمیمیت و توجه دلسوزانه و آمیخته با محبت، توجه به نیازها، احساس و عواطف بچه‌ها و علاقه‌مندی به اجتماعی شدن آن‌ها، از این جمله‌اند.

۶- توانایی برقراری ارتباط با محیط زندگی و والدین بچه‌ها : معلم آگاه، موضوع هر درس را به معلومات و تجارب قبلی شاگردان پیوند می‌زند و بنای کار خود را بر آن می‌نهد. این معلومات و تجربیات قبلی شاگردان، دربرگیرنده‌ی فرهنگ‌هایی است که آن‌ها از خانه‌ها و زادگاهشان آورده‌اند.

معلم شایسته، با گسترش دادن دامنه‌ی محیط یادگیری از مدرسه به خانه‌ی شاگردان، روابطی همکارانه با والدین برقرار می‌سازد و این روابط را استمرار می‌بخشد و از این راه، مشارکت فعالانه‌ی والدین را در یادگیری فرزندانشان تشویق می‌کند.

۷- رابطه‌ی معلم و شاگردی : باید بر رابطه‌ی معلم و شاگردی بیش از پیش تأکید کرد و امید داشت این رابطه، تحولات مهمی را در پی داشته باشد. شاگردان، عموماً در نتیجه‌ی تماس با معلم از نظر فکری متحول می‌شوند. تعلیم و تربیت باید به گونه‌ای باشد که در آن، شاگرد و معلم به رغم تفاوت در نوع و میزان دانش، در شرایط یکسانی از مناسبات انسانی باشند و هر یک از آن‌ها در این ارتباط، هم‌یاددهنده و هم‌یادگیرنده، باشد.

۸- آگاهی از فناوری‌های جدید و دانش و علم روز در حدّ نیاز : به تناسب رشد علم و

دانش و ظهور فناوری‌های جدید، در حدّ نیاز از آن‌ها آگاه شود و در مسیر یاددهی - یادگیری از این علوم استفاده کند.

ب - صلاحیت‌های تخصصی

۱- آشنایی با معارف دینی: آشنایی معلّم با معارف دینی و منابع تقویّت آن، از ضرورت‌های تدریس موفق این درس در تمام مقاطع تحصیلی است. این ضرورت به ویژه در دوره‌ی حاضر که دانش‌آموزان پرسش‌های متعددی در این زمینه‌ها دارند، بیش‌تر به چشم می‌خورد. هم‌چنین استفاده از روش‌های فعالّ تدریس و مزایای آن، مستلزم غنای بیش‌تر معارف دینی آموزگاران است.

۲- نقش الگویی: در تعلیم و تربیت دینی عوامل گوناگونی دست به دست هم می‌دهند تا بستر مناسبی برای رشد فرد مهیا شود. این عوامل را باید در محیط خانه و در پدر و مادر و مسائل مربوط به وراثت تا خویشان، دوستان، محلّ زندگی، هم‌کلاسی‌ها، معلّمان، کتاب و موادّ آموزشی گوناگون جست‌وجو کرد اما به یقین، پس از پدر و مادر، باید مهم‌ترین عامل را در مدرسه و در شخصیت معلّم بجوییم؛ بنابراین، یکی از مهم‌ترین نقش‌های معلّم دینی، ایفای نقش تربیتی وی به عنوان یک الگوست^۱ و لذا باید خود وی عامل به‌تعالیمی که ارائه می‌کند باشد؛ نه این که صرفاً به عنوان یک الگو نقش بازی کند.

هم‌چنین معلّمان، برای دانش‌آموزان، الگوی عالی ارتباط مؤثر با دیگران، خلاقیت، ابتکار، کار و فعالیت‌اند.

۳- سعه‌ی صدر و صبر: معلّم دینی می‌داند که دانش‌آموز مانند هر انسانی ممکن است اشتباه و خطا کند، متناسب با سنّ خود احساسات مختلف دارد، حالات مختلفی در او بروز می‌کند. گاهی تند می‌رود و گاهی کند، گاه پرخاشگر است و گاه انزواطلب و گوشه‌گیر، گاه مطیع است و گاه به تندی

۱- حضرت علی - علیه السلام - در خطبه‌ی ۱۷۰ نهج البلاغه، کیفیت تعلیم و تبلیغ دینی پیامبر اسلام را این‌گونه توصیف می‌کنند: «طیب سیاری است که با طبابت خویش همواره در سیر و گردش است. مرهم‌هایش را آماده کرده، ابزارهایش را سرخ و نافته نموده است. هر جا که لازم باشد این با آن را می‌نهد، جایی نیش است و جایی نوش در دل‌های نابینا، گوش‌های ناشنوا، زبان‌های گنگ، داروهای خود را در جایگاه غفلت و در محلّ حیرت و آوارگی می‌نهد و آنان را از غفلت و سرگستگی نجات می‌بخشد.» بنابراین «درد آشنایی، درمان‌شناسی، نیش و نوش را به جا به کاربردن و ... و از همه مهم‌تر به دنبال دردمند گشتن و با کمال خضوع و حرص، غمخواری بیماران کردن از ویژگی‌های پیامبر اکرم به عنوان مربی بزرگ بشریت است. هم‌چنین سوز و علاقه، اخلاص و بی‌توقعی، فروتنی و افتادگی، صبوری و بلند نظری راه و رسم طبابت روحانی بزرگان تربیت دینی است؛ چرا که بدون آن، دردهای روحی و معنوی جامعه برطرف نمی‌شود. معلّم آگاه در نقش یک مربی زندگی با احترام به حقوق دانش‌آموزان، مراعات انصاف و مساوات، پرهیز از تبعیض، مراعات اصل آزادی، برخورد محبت‌آمیز و ... الگویی مؤثر برای رفتار دانش‌آموزان خود به شمار می‌آید.

اعتراض می‌کند و همه چیز را زیر سؤال می‌برد، معلم دینی با مدارا و سعه‌ی صدر دانش‌آموز خود را از بحران‌ها عبور می‌دهد و سالم به سر منزل مقصود می‌رساند.

۴- توانایی قرائت و آموزش قرآن: معلم باید از مهارت روخوانی قرآن و توانایی آموزش آن برخوردار باشد تا بتواند دانش‌آموزان را در جهت دستیابی به هدف آموزش قرآن، که همانا آشنایی با قواعد قرآن و خواندن سوره‌های کوتاه قرآن است، سوق دهد.

دانستنی‌های معلم

بخش خداشناسی

هدف غایی تعلیم و تربیت دینی، رشد معنوی دانش‌آموزان است. رشد معنوی، در واقع فراگیری ارزش‌ها و رویکردی اندیشمندانه به زندگی است. وصل شدن به کسی یا چیزی برتر از همه‌ی موجودات، احساس رشد یابنده‌ای است که زندگی را از تولد تا مرگ دارای معنا و مفهوم می‌سازد. رشد معنوی، نگرش همراه با احترام فزاینده به دیگر موجودات و در یک کلام، یادگیری برخورداری از ایمان است، ایمان به خداوند.

چنین احساسی و نیز واکنش نسبت به آن، از جمله اساسی‌ترین مسائل دینی است که در شکل والاتر آن به عنوان احساس ماورای طبیعی و مقدس تلقی می‌شود. بدون چنین احساسی، نوع نگرش دین به پدیده‌های عالم حیات و روابط آن‌ها قابل درک نخواهد بود.

آموزش درباره‌ی خدا و سایر مفاهیم دینی، با دیگر اموری که بین معلم و دانش‌آموزان روی می‌دهد، تفاوت آشکاری دارد. این نوع آموزش، در واقع آموختن زندگی به نوعی دیگر و برخورداری از زیستنی همراه با معنا، امید، تعهدات ارزشمند و تصمیم‌گیری مبتنی بر اندیشه و اراده است.

ما در این دوره‌ی تحصیلی بیش‌تر درباره‌ی زیبایی مخلوقات خداوند مهربان و دوست داشتنی بودن او مطلب آورده‌ایم، تأکید ما بر ایجاد احساس خوشایند در دانش‌آموز، نسبت به خداوند مهربان به عنوان بخشنده‌ی همه‌ی نعمت‌ها و امکانات به موجودات (به خصوص آدمی) و تقویت احساس علاقه و محبت نسبت به اوست.

از مهم‌ترین منابع به دست آوردن صفات الهی، می‌توان به قرآن کریم و کلمات معصومین (ع) اشاره کرد. هیچ‌کس بهتر از خداوند نمی‌تواند خود را توصیف کند. برخی از این صفات مستقیماً در آیات ذکر

شده است. برخی دیگر نیز با تأمل در آیات به دست می‌آید. جهان آفرینش آیت و نشانه‌ی صفات خداوند است. در واقع، این جهان ظهور قدرت، علم، رحمت و سایر اوصاف الهی است. درک درست این صفات، ما را به بندگی بیش‌تر در مقابل خدا می‌کشاند و توحید در عبودیت را تکمیل می‌کند.

بخش نبوت

پیامبران، راهنمایان و الگوهای عملی زندگی انسان هایند. آنان با خداوند ارتباط نزدیک داشته و دارند و مردم موظف‌اند که به تمامی فرمان‌ها و دستورات آن‌ها گوش دهند و عمل کنند. در بخش پیامبری، در دوره‌ی راهنمایی تحصیلی پیش حرفه‌ای، در مورد مراحل دعوت پیامبر (ص)، قرآن کریم به عنوان معجزه‌ی پیامبر اسلام و یک نمونه از سیره‌ی اخلاقی پیامبر (ص) (وفای به عهد)، مطالبی در قالب چند درس ارائه کرده‌ایم که لازم است دبیران محترم با این موضوعات آشنایی کامل داشته باشند. در این جا به علت گستردگی مطالب از توضیح آنان خود داری می‌کنیم و این مسئولیت به عهده‌ی همکاران گرامی است تا خود به مطالعه در این زمینه بپردازند؛ برای مثال، علل هجرت پیامبر اسلام از مکه به مدینه و مسائلی که در راه هجرت برای ایشان به وجود آمد، فداکاری حضرت علی (ع) با خوابیدن به جای پیامبر در شبی که ایشان هجرت کردند، مسائل شعب ابی‌طالب و سختی‌هایی که یاران پیامبر (ص) در راه پیروزی اسلام متحمل شده‌اند، مسئله‌ی جانشینی حضرت علی (ع) در مرحله‌ی اول دعوت و... از جمله مسائلی‌اند که دبیران می‌توانند با مطالعه‌ی کتاب‌هایی در این زمینه به این اطلاعات ارزشمند دست یابند.

بخش معاد

در این بخش، مفهوم معاد مطرح می‌شود. درک این مفهوم نیز همانند بسیاری از مفاهیم دینی دیگر، به واسطه‌ی ماهیت انتزاعی آن، مشکل و طرح برخی از جوانب و ابعاد آن، برای دانش‌آموزان با نیازهای ویژه غیر قابل درک است.

اساساً هدف از آموزش معاد در این دوره، تأکید بر جنبه‌ی اعتقادی آن و تأثیر مثبت این مفهوم بر اعمال و رفتار دانش‌آموزان است؛ به همین جهت، در این دوره بیش از آن که بر مفهوم معاد و تمثیل قیامت تأکید شود، به نیکی و بدی اعمال آدمی و تناسب نتیجه‌ی اعمال با همین موضوع پرداخته شده است؛ از این رو، دبیران محترم می‌بایست به این نکته توجه داشته باشند که با ارائه‌ی درس معاد، بیش از طرح جنبه‌های اعتقادی آن، بر تأثیر و بازتاب اعمال در زندگی آدمی تأکید زیادی کرده، دانش‌آموزان

را به انجام کارهای نیک ترغیب کنند.

آگاهی دادن نسبت به خوب و بد بودن اعمال، در این دوره‌ی تحصیلی می‌تواند به احساسی نسبی در مورد درستی و نادرستی آن‌ها، بینجامد. هر چند این مسئله ممکن است یک احساس اخلاقی پیشرفته نباشد - که توسط آن بتوان هر عملی را طبقه بندی کرد و به انتخاب‌های اخلاقی مطمئن دست زد - ولی می‌تواند تا حد زیادی، علاقه‌ی دانش‌آموزان را به انجام کارهای نیک، تقویت کند.

در ضمن، دانش‌آموزان می‌آموزند که نتیجه‌ی برخی کارها، مدت‌ها پس از انجام آن‌ها، مشخص می‌شود تا مقدمه‌ای برای طرح مفهوم پاداش و عقاب اعمال نیک و بد دنیوی انسان در جهان آخرت شود.

نفس ما در انجام کارها از اخلاق و اعتقادات ما اثر می‌پذیرد، واقعیت‌ها را در خود نگه می‌دارد و به واسطه‌ی آن‌ها راه تکامل یا سقوط را می‌پیماید. شناخت خصوصیات اصحاب یمین و اصحاب شمال و نتیجه‌ی کارهای آنان در جهان آخرت از جمله مواردی‌اند که دیران محترم باید با آنان آشنایی داشته باشند. برای کسب اطلاعات بیشتر در این موارد می‌توان به قرآن کریم و سیره‌ی معصومین(ع) مراجعه کرد.

بخش امامت

با توجه به خصوصیات دانش‌آموزان با نیازهای ویژه، در این دوره‌ی تحصیلی یکی از مهم‌ترین مقاصد تعلیم و تربیت دینی، ایجاد علاقه‌مندی و محبت نسبت به اولیای دین است تا از این طریق، اوامر آنان و راه و روش زندگی‌شان در دانش‌آموزان اثر بگذارد و شیوه‌ی زندگی آنان برایش هم چون سرمشق تلقی شود. شما ممکن است بخواهید در معرفی پیامبران و امامان بیش‌تر به جنبه‌ی تقدس و احترام معنوی آنان توجه کنید و سعی در شناساندن آن‌ها به عنوان افرادی برجسته و مرتبط با دستگاه غیب و ملکوت داشته باشید و کرامات و معجزات آنان را بیان کنید، اما باید متذکر شوید که این شیوه به تنهایی کافی نیست. باید توجه کرد که امامان، پیشوایان مردم برای زندگی‌اند و یک پیشوا باید سرمشق عملی انسان‌ها باشد. هم چنین، باید به یاد داشته باشیم که ذکر معجزات و کرامات بزرگان دین، برای این پایه، مناسب نیست؛ بنابراین، مناسب است به زندگی روزمره و سیره‌ی عملی آنان در زندگی، توجه و در این باره جست و جو شده و از مکارم اخلاق و فضیلت‌ها و خدمات آنان، متناسب با درک آنان، شاهد آورده شود. خوب است بتوانیم پیشوایان مذهبی را - همان‌گونه که بوده‌اند - با شرح مهربانی‌ها، دلسوزی‌ها و رفتارها و اخلاق کریمانه‌شان، بزرگ و عالیقدر معرفی کنیم تا خود به خود، این علاقه‌ی قلبی حاصل شود.

بازگویی این که آنان در زندگی خویش به افراد نیازمند، کمک و راهنمایی می‌کردند، می‌کوشیدند مردم را از گرفتاری‌ها نجات بخشند، با زیردستان خود مهربان و با آنان صمیمی بودند، دانا و اهل علم و فضیلت بودند، با مردم برخوردی سازنده داشتند و از روی عطوفت و مهرورزی رفتار می‌کردند، با دیگران مهربان بودند، پرتلاش، فعال و با پشتکار بودند و... همه و همه می‌تواند در تلقی دانش‌آموزان نسبت به ائمه‌ی دین، تأثیر مثبت بگذارد.

برای ارائه‌ی دروس مربوط به امامت لازم است به موارد زیر توجه کنید.

۱- نقل سیره‌ی معصومین (ع) در برنامه‌ی زندگی به معنای آن نیست که دانش‌آموزان عیناً باید آن‌ها را انجام دهند. بلکه هر کس مناسب با توانایی خود و شرایطی که در آن قرار دارد، در این زمینه برنامه‌ریزی می‌کند.

۲- دانش‌آموزان باید اصل تدریج را مراعات کنند. انتظار نداشته باشید که برنامه را از اول به طور همه‌جانبه پیش ببرند بلکه باید از برنامه‌های ساده و کلی تر شروع کنید و کم‌کم به برنامه‌های تفصیلی برسید. در این زمینه می‌توانید به سیره‌ی معصومین (ع) از کتاب داستان راستان استاد شهید مطهری مراجعه و از این منبع استفاده کنید.

بخش احکام

با توجه به این که هر مسلمانی باید با احکام دین مقدس اسلام آشنایی داشته باشد، با در نظر گرفتن ویژگی‌های دانش‌آموزان با نیازهای ویژه و هم‌چنین سنین آنان در دوره‌ی راهنمایی تحصیلی پیش‌حرفه‌ای چند نمونه از احکام اسلامی را در حد بسیار ساده - که برای این دانش‌آموزان قابل درک باشد - آورده‌ایم. آموزش این احکام و ایجاد احساس تمایل به انجام آن برای این قبیل دانش‌آموزان در این دوره از اهمیت به‌سزایی برخوردار است؛ برای مثال، دانش‌آموزان در دوره‌ی ابتدایی با شکل صحیح وضو گرفتن یا با خواندن نماز آشنا شده‌اند. حال در این دوره با مبطلات وضو و احکام ساده‌ای از نماز جماعت و هم‌چنین مسائل مربوط به حجاب اسلامی و رعایت آن آشنا می‌شوند. دبیران محترم، خود باید با این احکام آشنا باشند و بتوانند با فن‌بیانی خاص که برای درک دانش‌آموزان مناسب باشد، این موارد را آموزش دهند و احساس تمایل به انجام آنان را در دانش‌آموزان ایجاد کنند. احکامی را که در این دوره‌ی تحصیلی آگاهی از آنان برای دبیران محترم لازم است، آورده‌ایم و همکاران گرامی می‌توانند برای کسب اطلاعات بیش‌تر به رساله‌های دینی مراجعه کنند.

این احکام عبارت‌اند از :

- احکام وضو، نجاسات، مطهرات، روزه، حجاب، لباس نماز گزار و نماز جماعت؛ برای مثال، احکام مربوط به موارد ابطال وضو به قرار زیر است :
- بول و غائط
  - باد معده و روده که از مخرج غائط خارج شود .
  - خوابی که به واسطه‌ی آن چشم نبیند و گوش نشنود، ولی اگر چشم نبیند و گوش بشنود، وضو باطل نمی‌شود.
  - چیزهایی که عقل را از بین می‌برد (مانند دیوانگی و مستی و بیهوشی).
  - استحاضه‌ی زنان
  - کاری که برای آن باید غسل کرد (مانند حیض و جنابت).

بخش آداب و اخلاق اسلامی

اخلاق و آداب اسلامی یکی از مباحث مهم در تعالیم دین مقدس اسلام است؛ زیرا همان چیزی است که دین را به منزله‌ی یک الگوی مناسب و عملی وارد زندگی انسان‌ها می‌کند. در بخش آداب و اخلاق اسلامی، تلاش کرده‌ایم تا دانش آموزان را با برخی موارد اخلاقی آشنا کنیم. این موارد را در بعضی از درس‌ها به شیوه‌ی مستقیم و در برخی دیگر، از طریق داستان، آموزش داده‌ایم که دبیران محترم می‌توانند در این رابطه با استفاده از کتاب‌های داستانی دیگر و ارائه‌ی آن‌ها به دانش آموزان، به یادگیری بیش تر آنان کمک کنند. با توجه به این که رعایت مسائل دینی، رفتاری، اجتماعی در حدّ توان ذهنی دانش آموزان با نیازهای ویژه مورد انتظار است، بنابراین، لازم است در زمینه‌ی آداب و اخلاق اسلامی از آموزش‌های لازم بهره‌مند شوند تا با ایجاد و تقویت این آموخته‌ها، رفتارهای مثبت و سازنده در آنان تثبیت شود. رفتارهایی از قبیل: درستکاری، امانتداری، شیوه‌ی رفتار صحیح در اماکن مذهبی، قدردانی و سپاس از زحمات دیگران خصوصاً اولیا، داشتن احساس خوب و اعتماد کردن به افراد درستکار و داشتن احساس خوب از انجام اعمال نیکی که افراد می‌توانند انجام دهند (در رابطه با ماه مبارک رمضان). تمامی این موارد در شکل‌گیری روابط اجتماعی سالم برای دانش آموزان با نیازهای ویژه دارای اهمیت فراوان است.

در رابطه با این بخش، همکاران گرامی می‌توانند با توجه به موضوع تدریس، به کتاب‌های داستان‌های اخلاقی که بسیار متنوع‌اند، مراجعه کنند.

ضمناً دبیران محترم برای کسب اطلاعات بیش تر در زمینه‌ی بخش‌های مختلف دروس دینی و

قرآن می‌توانند از منابع زیر جهت مطالعه استفاده کنند.

- قرآن کریم
- نهج البلاغه
- توضیح المسائل
- کتاب تاریخ انبیا
- سیره‌ی معصومین (ع)
- میزان الحکمه
- داستان راستان
- تفسیر میزان (آیت ... علامه طباطبائی)
- امام شناسی (تألیف آیت ... سید محمد حسین حسینی تهرانی)
- وحی و نبوت (استاد مطهری).